

Strah, agresivno vedenje in dominantnost

NEŽELENA VEDENJA (4)

Piše: Urška KRIVEC / Fotografiji: Blaž KOŠAK

Boj vključuje tudi tveganje in lahko vodi k resnim poškodbam ali celo smrti. Evolucija je poskrbela, da so se skozi čas razvili obrambni mehanizmi, ki omilijo agresivno vedenje.

Eden od teh mehanizmov je gensko programirana nagnjenost k vzpostavljanju teritorija. Nobenega razloga ni, da bi žival širila meje svojega teritorija, kadar je dovolj dobrin za samo žival in za člane krdele. Ohranjanje teritorija je ključnega pomena za preživetje tako posameznika kot celotnega krdele. Po navadi so samci tisti, ki tekmujejo za ohranitev teritorija, z bojevanjem ali pa samo z razkazovanjem moči. Pogosto to vsebuje nekakšen ritual, ki je tipičen za vsako živalsko vrsto. Prav ta ritual izkazovanja agresivnega vedenja je drugi genetsko programirani dejavnik. Volkovi in psi renčijo in

naredijo greben, napnejo mišice in tako razkazujejo svojo moč. Prednost nekega ustaljenega vzorca obnašanja v primeru spora je predvsem v ohranjanju energije. V boju lahko vsi nekaj izgubijo in na koncu je le še vprašanje seštevnika energije in verjetnosti preživetja (Abrantes, 2005). Zmagovalec lahko veliko izgubi, kadar postane od boja utrujen. Poraženec ima v tem primeru možnost živeti in zmagati kdaj drugič. Poškodovani zmagovalec verjetno ne bo preživel boja z novim nasprotnikom ali pa bo postal lahek plen drugih plenilcev. Veliko živalskih vrst ima razvite jasne signale podrejenosti, tako da

se boj konča, še preden se pojavijo poškodbe. Psi podrejenost kažejo tako, da se uležejo na tla in pred nasprotnikom izpostavijo najranljivejši del svojega telesa, to je trebuh. Bolj ko je žival socialna in bolj ko je agresivna, pomembnejši so ti signali. Pri psih in volkovih so ti mehanizmi zelo dobro izdelani. Dober primer agresije z omejitvami se zgodi že v zgodnji mladosti psa. Takšen je primer matere, ki žveči kost in mimo pride mladič. Mati mladiča z značilnim opozorilnim renčanjem takoj opozori. Če mladič to ignorira in nadaljuje pot proti mamljivi kosti, ga psica sunkovito zgrabi za gobček in privije

k tlom. Mladič seveda cvileč steče proč in prihodnjič bo v takšnem primeru odnehal že pri renčanju ter tako pokazal svoj podrejeni položaj. Ta priučena izkušnja mu lahko v primeru mamljive kosti pri agresivnem odraslem samcu reši življenje. Mladič se je torej od matere naučil, kako ravnati, ko se srečuje z močnejšim in agresivnim vrstnikom. Namen matere ni bil naučiti mladiča, da naj bo agresiven, ampak, kako se izogniti agresivnemu vedenju.

V naslednji fazi se bo mladič naučil prepoznati in tudi kazati miritvene signale. Ti so odsev nelagodja in nasprotnika pomirjajo. Vedenje, ki izraža grožnjo, tudi po pasjih merilih ni zaželeno in psi se sporom po navadi skušajo izogniti. Ker pa to zahteva jasno izraženo sporočilo o prijateljskih namelih, v medsebojnih stikih uporabljajo miritvene signale (*angl. calming signals*). S temi signali drugim sporočajo svoje prijateljsko razpoloženje, uporabljajo pa jih tudi za odvrčanje nevarnosti, za pomirjanje prestrašenih ali razburjenih vrstnikov (in ljudi), pa tudi za pomirjanje in tolažbo samega sebe, kadar so pod stresom. Ti signali so lahko zelo očitni, lahko pa tudi zelo subtilni in za človeka komaj opazni. Sicer pa smo v reviji *Moj pes* o miritvenih signalih že pisali.

Socialna agresija in strah

Znanstveniki predvidevajo, da sta se pri socialnih živalih z ontogenezo (ontogeneza je razvoj in spreminjanje organizma od oplojenega jajčeca do poroda) agresija in strah razvila v dva enako pomembna dejavnika motivacije. Pomen agresije je v smislu »pojdi stran, delaj se mrtvega in me nikoli več ne nadleguj«, medtem ko je pomen socialne agresije »pojdi stran, ampak ne predaleč in za dolgo«. Podobno pravi socialni strah »ne bom te nadlegoval, če me ne boš poškodoval«, medtem ko strah za preživetje ne dopušča nikakršnih kompromisov in gre v smislu »ti ali jaz«. Sodobne raziskave socialne agresije in strahu temeljijo na prepoznavanju zunanjih signalov. Za prepoznavanje določenih signalov in glede na te signale izražanje določenih vedenjskih vzorcev je potrebna neka genska dispozicija. To pa je odvisno od okolja in procesa učenja. Takoj ko mladič preneha gristi vrstnike, ko ti oddajo zvočni signal bolečine, se je ta mladič nekaj naučil. Naučil se je, kako se odzvati na določeni signal iz okolja. Prav gensko programiranje je tisto, ki določa, pri kateri starosti se bo to zgodilo.

Mladič kmalu ugotovi tudi, da s tem, ko se uleže na tla in obmiruje, ne utрпи nobene bolečine ali poškodbe. Nihče ga ne bo napadel. Povsem enako vedenje lahko zasledimo v vseh kasnejših obdobjih razvoja mladiča. Enak način preprečevanja napada mladič

uporabi pri vseh drugih članih krdele, vključno z alfa samcem. Zanimivo je, da se ob vsem tem mladič uči nadzovanja tudi na drugih ravneh. Ne tega, kako obvladovati agresijo drugih, ampak kako obvladovati samega sebe in svojo agresivnost do vrstnikov. Najprej poskusi z godrnjanjem in renčanjem. Včasih gre do stvari narobe, ker je nasprotnik premočan. Ampak do tega trenutka se je mladič že naučil, kako nadzorovati agresivnost drugega. V takem primeru se uleže na tla in obmiruje. Vse to se dogaja že v leglu med bratci in sestricami. Vsi, ki se ukvarjamo s šolanjem psov in vzrejo, vemo, kako pomembno je obdobje odraščanja mladiča. V velikem leglu se bodo mladiči marsičesa naučili, medtem ko bo en sam mladič v leglu prikrajšan za marsikatero izkušnjo. Dober vzreditelj pa bo tudi pri manj številčnih leglih poskrbel za ustrezen psihični razvoj mladičev. Socialna agresija in socialni strah pomenita situacijo tukaj in zdaj. Motivirata posameznika, da za doseganje določenega cilja uporabi določen vzorec vedenja. Namen socialne agresije je predvsem v izražanju nadzora in nadvlade, kar imenujemo dominantnost (izraz dominantnost se pogosto uporablja, a ga marsikdaj napačno razlagajo). Namen socialnega strahu je razreševanje sporne situacije s popolno predajo. Takšen vedenjski vzorec imenujemo podrejenost. Dominantnost in podrejenost sta nerazdružljivo povezana. V boju je vedno nekdo podrejen drugemu. Bolj ko so moči izenačene (predvsem je tukaj pomembna samozavest psa, in ne toliko njegova fizična moč), bolj je boj neusmiljen in na koncu za enega ali drugega lahko usoden.

Dominantnost

Cilj dominantnega vedenja ni uničiti nasprotnika, ampak ga imeti pod nadzorom.

Dominantni posamezniki imajo visok status ali rang, njihovi podrejeni pa nižjega. Na takšen način se v krdelu vzpostavlja hierarhija, pa naj bo to volčje, pasje ali mešano krdelo (krdelo človek–pes). Dominantno-podrejene odnose lahko opazujemo pri mnogih živalskih vrstah in tudi pri ljudeh. Pri psih se največkrat kažejo v obliki spopadov. Če imamo zmagovalca, se bodo ti spopadi le redko ponovili, saj bo poraženec ob vnovičnem srečanju izkazoval svojo podrejenost. To je povezano z zmožnostjo prepoznavanja individualnih osebkov v krdelu. Že nobelovec **Konrad Lorenz** je trdil, da je agresivnost nujno potrebna pri ustvarjanju individualnih odnosov. Koliko spopadov je potrebnih, da se vzpostavi dominantno-podrejeni odnos? To je odvisno od mnogih dejavnikov: živalske vrste, posameznika, dostopnih virov ter sestave skupine in okolja. Nekatere vrste in celo pasme so bolj nagnjene k agresiji kot druge, a to še ne pomeni, da lahko neko pasmo označimo kot agresivno.

Napačno bi bilo mnenje, da se po vzpostavitvi dominantno-podrejenega odnosa spopadi ne dogajajo več. Hierarhija deluje predvsem zato, ker se podrejeni največkrat umaknejo in pokažejo proseče podrejeni položaj. Vseeno pa lahko dominantna žival pokaže agresivno vedenje, kadar gre za obrambo hrane ali za njen priljubljeni prostor. Pri psih je to po navadi njegov osebni prostor za počitek. Dominantno-podrejeni odnosi se vzpostavljajo tudi s pomočjo učenja. Lahko se celo zgodi, da se psica, ki jo zatira zelo dominanten samec, sploh ne bo gonila. V večini primerov pa je seveda pri paritvah najbolj uspešen dominantni samec. Čeprav se parijo tudi drugi moški člani krdele, je še vedno on oče večine mladičev.